

MAGYAR MUNKÁSOK FRANCIAORSZÁGBAN

A VILÁGHÁBORÚ utáni esztendőök annyi más változással együtt Európa túlnépesedését s a jobb életlehetőségek után áhítozók áramlatát 1914 előtt még mindenhol aránylag könnyűszerrel vezethették le, mivel a tengerentúli államok határait még nyitva tartották a bekéredzkedő munkástömegek előtt s ha történtek is némi korlátozások, ezek még nem voltak olyan méretűek, hogy a jelentkezők és munkakeresők nagy száma ne talált volna megfelelő elhelyezkedésre. A háború után azonban ez az állapot gyökeresen megváltozott. Észak-Amerika — itt különösen az Amerikai Egyesült Államokat értjük — a háború befejezése óta minden évben fokról-fokra alacsonyabbra minimalta az importálható munkások létszámát, néhány esztendővel ezelőtt pedig, mint ismeretes, teljesen le is zárta határait a jelentkezők előtt. Dél-Amerikába — nevezetesen Brazíliába és Argentínába — még szabad volt az út, de itt is nemsokára súlyos korlátozásokat léptettek életbe — felemelték, még hozzá igen tetemesen a vízum díját, megvalósították az ú. n. hívólevél-rendszert stb. —, úgyhogy ezekkel a nehézségekkel megbirkózni s azokat áttörni csak egy igen elenyésző kisebbségnek sikerült. A bevándorlás megnehezítésével s a nagyarányú korlátozással azonban a kereseti lehetőségek már jóideje nem álltak arányban, a kivándoroltak nagy részének vagy a leghetetlenebb nyomor jutott osztályrészül, vagy pedig mihamar vissza kellett vándorolnia.

Ilyen körülmények között azok, akik, mint Magyarországból is, idegenben akartak megpróbálkozni a szerencsével s valamelyik jobb életlehetőségek közt lévő külföldi állam területén szerettek volna munkaalkalomhoz és illő keresethez jutni, már nem orientálódhattak többé Amerika, a „korlátlan lehetőségek hazája“ felé, hanem meg kellett elégedniük azzal, ha az európai kontinens határain belül vállalhatnak munkát s ha itt igyekeznek kihasználni a munkáskonjunktúra előnyeit és kedvezőbb esélyeit. Az európai országok közül ebben az időben a legjobban számbajöhető állam Franciaország volt, ahol a többi országotól eltérőleg a háború után a munkáskereslet intenzitása egyre nőtt s az „ouvrier étranger“, még ha ellenséges országból jött is, kedvező elhelyezkedést nyerhetett, ha tudott és akart dolgozni. A háború vereségei folytán ugyanis itt igen erősen megcsappant a munkásság száma, azonkívül a már közmondásossá vált népességfogyás, a születések nagymérvű csökkenése is ezt az osztályt érte a legjobban s így érthető, ha akkor, amikor a megindult rekonstrukciós

munkálatok, a nagy építkezési láz, a termelés ütemének minden vonalon tapasztalható jelentékeny erősödése és fejlődése, a bányák, a gyárak, az ipari vállalatok fokozottabb üzembeállítása, a selyem-, a textil-, a nehézipar stb. békebeli nivóra való törekvése s hallatlanul kifejlődött versenye mind több és több munkaerő alkalmazását követelte meg, Franciaországban is elkerülhetetlenné vált a nagyobbarányú munkásimport s szükségszerűen el kellett következnie annak, hogy a hiányzó munkáskezeket külföldről pótolják.

Már előbb is, de a békekötések esztendejében különösen erős áramlás indult meg a francia terület felé, főleg azokból az országokból, melyek a világháborúban alulmaradtak, területeik nagy részét elvesztették s amelyek azután a változott viszonyok között, a megszállott területekről való összetorlódás, a munkanélküliség, a gazdasági krízisek következtében már nem tudtak munkástömegeiknek megfelelő munkalehetőségeket biztosítani. Ezen a téren is Magyarországra volt a szomorú vezetőszerp: relatíve tőlünk vándorolt ki a legtöbb munkás Franciaországba az elmúlt tíz esztendő alatt.

Nincs ma olyan városa, gyár- és ipartelepe Franciaországnak, ahol magyar munkást ne lehetne találni. Párizs után, mely a legtöbbet egyesíti területén és közvetlen perifériáin, főleg északon és délen, illetve délkeleten helyezkedett el rengeteg magyar. Találkozni lehet velük a Seine- és Oise-département szinte valamennyi nagyobb városában, azután fent, Lens, Méricourt és Sallaumines környékén éppúgy, mint Roubaix és Tourcoing textilgyáraiban és az északi tengerpart ipartelepein. Elzász-Lotharingiában, a creutzwaldi, la croixi, falcki telepeken szintén sok magyar él, éppúgy mint Colmarban, a lotharingiai selyemgyártás központjában. Majd a többi nagy városban, Liliében, Le Rochelleben, Le Havreban, Rochefortban, Rouenban is akad számos munkáscsalád. Dél-Franciaországban, főleg Lyon, Isieux és Grenoble selyemgyártó telepein dolgoznak nagyobb számban. Hozzávetőleges számítás szerint több mint hetven-hetvenkétezerre tehető a kint élő magyarság száma, amelyből a vidékre negyven-negyvenötezer jut, míg Párizsra magára körülbelül harmincezer. Sajnos, pontos számot lehetetlen mondani, mivel rendes, minden magyar munkást felölelő statisztika mindezekig még nem készült. Az itt tartózkodó magyarság számát még maguk a francia hatóságok sem ismerik. De nem ismeri a Párizsi Magyar Egyesület — Association Hongroise de Paris — munkásgondozó és munkásközvetítő osztálya sem, úgyhogy még ez a fontos szerv is csupán megközelítő és hozzávetőleges számításokra van utalva. Pontos katasztert mindmáig ez az egyesület sem tudott készíteni a szétszórtan élő s a közös központ alá dig igazodó magyar munkásságról.

Ennek a hetvenezer munkásnak a kivándorlása alig tíz esztendő alatt ment végbe. A kivándorlások 1920-ban vették kezdetüket. Ekkor még — eltérőleg a legutóbbi években már rendszeressé vált kivándorlási formától, az úgynevezett kollektív, csoportos szerződéstől — a munkavállalás egyénileg történt. Ezek az „első fecskék” főként a bányákban, az építkezéseknél, másrészt a földmunkálatoknál, az erődítmények munkájánál és a mezőgazdasági üzemekben

kaptak munkát. A kereseti lehetőségek eléggé kielégítőek voltak, a bányagazgatóságok olcsó pénzen, havi részletre lakást is adtak a kivándorolt munkásoknak s ellátták őket több szükséges dologgal. Néhány ezer földműves és bányamunkás telepedett le ekkortájt Franciaországban, illetve Belgiában, legtöbbjüket Leinbourg és Waterschee környékén osztották be munkára. Érdekes megemlíteni, hogy az egyik bányatelep lelkésze, egy belga pap, a buzgó és templomba járó magyarság kedvéért még magyarul is megtanult, hogy saját nyelvükön prédikálhasson nekik.

A tömeges franciaországi kivándorlás öt évvel később indult meg. Ebben az esztendőből mentek ki nagy csoportok Észak-Franciaországba, nevezetesen a Lille-arrondissement két fontos ipari városába, Roubaixba és Tourcoingbe, ahol az ottani textil- és vászongyárakban nyertek alkalmazást. Itt már azelőtt is akadtak szórványosan magyarok s mivel helyzetük mindenképpen jó volt, a jó hírre hazulról újra több cser munkásból álló csoportokat indítottak útnak. Az általános kivándorlási viszonyokat is szemmel tartandó, meg kell jegyeznünk, hogy ebben az évben összesen 26.084 munkásember hagyta el Magyarország területét, négyszer több, mint négy esztendővel később, 1929-ben, amikor munkakeresés és kivándorlás címén már csak 6277 egyén kért és kapott útlevelet. A kivándorlási grafikon 1925-beli nagy emelkedése érthető, ha meggondoljuk, hogy ekkor még mindennütt, de különösen Franciaországban hasonlíthatatlanul jobbak voltak a munkaviszonyok és a kereseti lehetőségek, könnyen lehetett alkalmazáshoz jutni, különösen azoknak, akik már „biztosra“ mentek ki, azaz még itthoni tartózkodásuk folyamán sikerült leszerződniek az illető gyárvállalathoz. Ebben az időben özönlik el Párizst is a magyarok, munkábaállnak bármilyen üzemben, bármilyen szakmában, csakhogy megfelelő keresethez juthassanak. Lassan előntik a főváros környékét, a perifériákat, a távolabbi vidéket s eléggé gyorsan alakulnak meg a nagyobb magyar kolóniák Suresnes, Billencourt, Issy-les-Moulineaux és több kisebb seine-megyei gyárváros területén.

Természetesen kellő és pontos adatok nem állván rendelkezésünkre, nem is tudjuk a kivándorlások irányát, ütemét és idejét pontról-pontra végigkísérni, legfeljebb csak a nagyobb csoportok kivándorlásának terminusát és letelepedésének irányát jelölhetjük meg. Annyit tudunk, hogy a textilüzemekben dolgozó munkások kiutazása az eltelt évtized első felére esett, ugyanekkor történt a bányamunkások nagyobb kiszivárgása is, főleg Lotharingia és az északi bányavidék telepeire. Ma már mintegy tizenöt-tizenhatezer magyar lélek él itt. Ugyanezen idő második felében folyt le a selyemgyári munkások kivándorlása. A sárvári selyemgyár bezárása után ugyanis a munka és kereset nélkül maradt munkáscsaládok tárgyalásokat kezdtek a franciaországi selyemgyárakkal s rövidesen sikerült is elérniök, hogy a lyoni, grenoblei és isieuxi gyárak leszerződtették őket. A munkások kollektív szerződést kötöttek új munkaadóikkal, akik kötelezték magukat arra, hogy bizonyos időkvantumra lekötik a munkásokat, a franciaországi munkabéreknek megfelelő díjazást adják meg nekik, a vállalatok telepein lakást biztosítanak részükre, sőt még a munkások útiköltségét is meg-

térítik. A kiutazás több csoportban történt: az első csoport 1929 tavaszán, márciusban érkezett ki, a második négy hónappal később, míg a harmadik ugyanazon év szeptemberében követte a már előbb kivándoroltakat. A legutolsó, vagyis a negyedik transzport 1930 júliusában utazott ki: ezeknek legnagyobb része Grenobleban nyert elhelyezést. A colmari selyemgyárhoz mintegy 300 család került, míg Isieuxbe, Lyonba, Grenobleba és Vaulx-en-Vélinbe közel 1000—1200 család költözött be. Ugyancsak tavaly nyáron vándorolt ki még egy 400 munkásból álló csoport is, amelynek legnagyobb részét a különböző mezőgazdasági üzemekben, kertgazdaságokban és a háztartásokban helyezték el. Franciaország ugyanis ekkor már a férfimunkások és a családtagok kivándorlása elé súlyos akadályokat gördített s csak a női munkaerők beutaztatásához járult hozzá. Ezt is csak korlátozott számban engedte meg és csakis előzetes munkavállalás esetén.

Tíz év elteltével ennek a nagy munkásáramlásnak is jelentkezett természetszerűleg bizonyos visszahatása: ma már a francia állam is szigorú korlátozásokkal védi az országot a munkásimport dien s inkább kiutasítja, semhogy beengedje az idegenből érkező munkásokat, jóllehet a kontinens államai közül még ő érzi aránylag a legkevésbé a gazdasági világválságot s ez az ország az még ma is, ahol a munkalehetőségek és a kereseti viszonyok aránylag a legegészségesebbek. A munkanélküliek nemzetközi statisztikája szerint Franciaországnak van a legkevesebb oka a panasznak, mivel itt a múlt év decemberében hivatalosan mindössze 4800 munkanélkülit állapítottak meg. Ennek a számnak a valószínűsége azonban mégis kétségbevonható, januárra már helyesbítették is, amikor is a francia hivatalos lap már 45 ezertette a munkanélküliek számát, sőt ma már 250—300 ezerről is tudnak, amiben természetesen a legnagyobb arányt a külföldi honosok képviselik. Mindez azonban eltörpül ama tény mellett, hogy a francia közgazdaság még ma is több mint egy millió külföldi munkást foglalkoztat.

A párizsi minisztere du travail jelenleg mindennemű munkásbevándorlást felfüggesztett. Ezideig még itt kezdték a legliberálisabban az idegenországbeli munkakeresők ügyét, most pedig az idegen munkás már alig juthat munkához, különösen akkor, hacsak nemrég vándorolt be s ha még ezideig semminemű alkalmazásban nem állt francia területén. Szerződötetés a legszigorúbb rendszabályokhoz van kötve: a munkásnak, hacsak nem akarja azt, hogy azonnal kitoloncolják, munkavállalás előtt dözetes engedélyt kell kérnie a miniszteriumtól. Természetes viszont, hogy ezt ma már a legritkább esetben adják meg. Ha a munkaadó ilyen előzetes engedéllyel nem bíró munkást mégis felfogad, a hatóságoktól azonnal a legszigorúbb represszáliákat kell dvisdnie, igen súlyosan megbüntetik, az illető munkást pedig 48 óra alatt kiutasítják. Ennek ellenére azonban még ma is naponta százával érkeznek a francia fővárosba a külföldi munkanélküliek; közöttük nem ritkán 40—50 magyar is, akik nem törődve a hivatalos előírással, egy-két hónapra adott vízummal vágnak neki a keserves odisszeának és a bizonytalanságnak; természetesen végül is eredmény nélkül kénytelenek hazatérni, mert a kinnmaradás a legnagyobb nyomorba döntené őket.

A párizsi Magyar Egyesület ezen a súlyos átmeneti időn, amikor a munka nélkül állók számát a már eddig is foglalkoztatott magyar munkások közül is sokan gyarapítják, úgy akart segíteni, hogy felállított egy munkaközvetítő és segélyező osztályt, mely már rövid fennállása óta is jelentékeny és szép munkát végzett. Tevékenységének egyik iránya az volt, hogy a lehetőség határain belül elhelyezkedéshez segítse ezeket a szerencsétleneket: felhajtott olyan francia munkaadókat, akik hajlandók lettek volna alkalmazni magyar munkást, azután pedig közbenjárt az illetékes minisztériumnál, a munkaügyi hivatalnál, hogy engedélyezze az illetők szerződötését. Sok emberen tudott így segíteni. Természetesen itt is csak azokon, akik már eddig dolgoztak Franciaországban. Azoknál, akik most először vállalnának munkát, ilyen módon lehetetlen minden jóakarátú segítség. Náluk viszont ideig-óráig azzal igyekeztek ideiglenes megoldást találni, hogy az itthoni alapokból pénzhez jutva, kisebb-nagyobb segélyt osztottak ki közöttük. A múlt év folyamán az egyesület ilyen címen majdnem 40.000 frankot fizetett ki. Az idén azonban már a segítségnek ez a módja is illuzóriussá vált, amennyiben a kellő fedezet hiányzik, pénz nincs s azt a hatszáz frankot, melyet az ezévi költségvetésbe erre a célra beiktattak, még az év elején kiosztották. A munkanélküliek száma pedig — főleg az ilyen új bevándoroltaké — egyre nő: tavaly novemberben már ezernyolcszázan kértek segélyt, ez év elejére ez a szám már megháromszorozódott. A „munkaalkalmak eldorádójában“ tehát ma már csak a munkanélküliek serege növekszik.

E szomorú jelenségek közül azonban nem kell arra következtetnünk, hogy az egyre növekvő munkanélküliség és a gazdasági krízis már a régebben letelepedett és már huzamosabb idő óta foglalkoztatott magyar munkásokat is közvetlen veszedelemmel fenyegeti és hogy félniök kellene attól, hogy több éven át élvezett biztos keresetüket elveszítik. Munkát ma már alig lehet kapni Franciaországban az idegen munkakeresőknek, de ez még nem jelenti azt, hogy a már elhelyezkedettek is földönfutók lesznek. Különösen áll ez azokra a bányászati és textil, illetve selyemgyári munkásokra, akik már évekkel ezelőtt vándoroltak be az országba, foglalkoztatásukat és keresetüket kollektív szerződés írja elő s különben is már annyira tudták magukat hasznosítani, teljesítményükkel a munkaadók annyira meg vannak elégedve, hogy elbocsátásuktól nem igen kell félniök.

HOGYAN ÉL, hogyan keres és milyen viszonyok közé ágyazta be magát ez a hetvenezer főnyi magyarság? A kivándoroltak legnagyobb része elég jó egzisztenciát teremtett kinn magának, amiben jelentős szerepe van annak, hogy a franciaországi bérvizonyok a kontinens összes országai között még ma is igen kedvezőek. A kereset általánosságban órabéres alapon három franktól hét-nyolc frankig, igen gyakran tíz frankig is emelkedik, átlagosan öt-hat frank körül mozog. A tavalyi viszonyok természetesen jóbbak voltak az ideieknél; 1930 ősze óta romlottak le így a kereseti lehetőségek. De nézzük a részleteket. Észak-Franciaország bányatelepein, Sallaumines, Méricourt és Lens környékén körülbelül 2500—3000 magyar

bányászcsalád él: itt a megélhetés eléggé jó, egy-egy bányamunkás átlag ezer-ezerkétszáz frankot keres meg havonta, ami megfelel kétszázhusz-kétszázhatvan pengőnek. Ebből az összegből elég jól megélhet a családjával, mivel a közszükségleti cikkek árai, így az élelmiszereké is, hasonlíthatatlanul alacsonyabbak a magyarországiakénál, a lakásért viszont nem kell többet fizetni, mint havi hatvan frankot: ezért az összegért, mely magyar pénzben körülbelül tizenhárom pengőnek felel meg, a bányatelep csinos, új házaiban két-háromszobás lakást kap a munkás. Roubaix és Tourcoing textilgyáraiban is több ezer magyar dolgozik. A munkabér itt is kielégítő: óránként öt-tíz frankot fizet a gyár; a régi munkás s az olyan, aki nehéz munkahelyen működik, még ennél is jóval nagyobb bért kap, nem ritkán tíz-tizenöt frankot. A lakásviszonyok itt is igen kielégítőek, a munkáscsalád hatvan-nyolcvan frankért kaphat lakást a telepen. A házak igen rendesek, tiszták, higiénikusak.

A selyemgyárakban foglalkoztatott magyarok, akik legnagyobb részben még csak két-három esztendeje vannak odakinn, Lyon környékén, Vaulx-en-Vélin gyárvároskában, azután a Grenoble közelében elterülő Viscose-telepen, majd Isieuxben és Colmarban dolgoznak. Mindegyik gyár telepén négy-ötszáz magyar család él, kivéve a colmarit, ahol csak háromszáz s az isieuxit, ahol csupán ötven család helyezkedett el. A lyoni, grenoblei és az isieuxi selyemgyárak tudomásom szerint egy kézben, a hatalmas Viscose-tröszt tulajdonában vannak, amelynek egyedül Franciaországban tizenhat selyemgyára van: ilyenformán a munkabérek majdnem mindenütt egyformák s a telepek is egyként szépek, újak és gondozottak. A grenoblei gyárban például a munkások három frank negyvenöt centime órabért kapnak s a napi nyolcórás munkaidő mellett így ezen az alapon mindenki 830—850 frankot keres meg havonta. Az éjjeli és vasárnapi munkáért külön 25—50 százalékos túlórabér jár. Emellett a kitermelt selyem minősége után kéthetenként külön jutalékot is ad a gyár, hogy a gondos és szép munkára ezzel is serkentse munkásait. A selyemgyártás munkájában részt vesznek az asszonyok is, az ő órabérük azonban csak két frankot tesz ki, igaz viszont, hogy csupa olyan posztokra osztják be őket, ahol a munka nem nehéz és könnyűszerrel végezhető. Igen helyesen a gyár csak délutáni munkára osztja be őket, ez alatt az idő alatt viszont a másik szülő otthon tartózkodhatik s felügyelhet a gyermekekre, akiknek a napközi otthon, iskolai elfoglaltság részben vagy teljesen hiányzik.

A gyárakban rendszeresített munkarend egyébként a következőképpen oszlik meg: este nyolc órától reggel négyig az első csoport látja el a munkát: erre az időre főleg a fiatalabb és jó erőben levő, jó fizikummal bíró munkásokat osztják be. Reggel négykor felváltja ezt a csoportot a második „équipe“, amely déli tizenkettőig dolgozik, azután átadja helyét a következő gruppnak, amely egész este nyolcig marad munkában. Sajnos, a vasárnapi munkaszünetet a francia gyár-ipar nem tartja meg, sőt a selyemgyárakban vasárnapra mindig tizenkétórás munkaidő jut, viszont mindenki szünetként kapja a harmadik vasárnapot.

Ami a lakásviszonyokat illeti, ezek talán itt a legmintaszerűbbek.

A grenoblei munkástelep elhelyezése egyenesen ideális: a munkáslakások jó távol fekszenek a gyárépülettől, erdővel szegélyezett, gyönyörű völgyben, hogy a kiszűrendő gázból semmi se jusson el a lakások közé. Nyílegyenes, széles utak, fákkal sűrűn teleültetett, virágágyás útvonalak két oldalán sorakoznak fel a „maison“-ok, ugyanazon típusú épületek, egyik sem magasabb egy emeletnél, mindegyik ház új, tágas, kényelmes, levegős, tele napfényvel, a szobák tágasak és világosak, a modern higiénia minden kényelmét meg lehet itt találni a villanyvilágítástól, gázresótól egészen a fürdőszobáig. Nincsenek szükséglakások és nincs túlszűfolttság. Az egygyermekes családnak egyszobakonyhás appartement-ja van, kétgyermekes családnak már két szoba jár, öt gyermekkel pedig már három. A lakások havi bére eléggé alacsony, nagyobb család esetén is alig haladja túl a hatvannyolcvan frankot. Érdekesen írja le egy isieuxi magyar selyemmunkás az ottani lakásviszonyokat egyik hazaküldött levelében: „A gyár igazgatósága megérkezésünkkor minden családnak kijelölt rendes lakást a telepen, teljesen új és modern házakban. A legtöbb családnak háromszobás lakásrész jutott. Mindegyik a legnagyobb higiéniaival van berendezve. Vízvezeték, gázresó, villanyvilágítás van minden magyar munkás otthonában. Havonta 37—50 frankot fizetünk a lakásért. A bútorok nagy részét is a gyár adta bérebe vagy ajándékba. Azonkívül minden család részére kis darab földet is juttatott, hogy a magyarok szabad idejükben kertészkedhessenek.“

Ilyen körülmények között azután azok, akik beosztással tudnak élni, nemcsak meg tudnak élni keresményükből, hanem még félre is tehetnek időnként bizonyos összeget. A takarékoskodás főleg a kívándorolt sárváriak között dívik, akik még ma sem tettek le arról a reményről, hogy egyszer csak a hazai selyemgyárat újra üzembe helyezik s akkor majd hazajöhetnek ismét Magyarországra. Sokan itthoni adósságaikat törlesztik a kinn keresett pénzből vagy kiutazni nem tudó családtagjaikat segívezik. Ilyen eset számtalan adódik: van olyan, aki már öt-tízezer frankot gyűjtött össze kinnléte folyamán, de olyan is akad szépszámmal, aki minden hónapban két-háromszáz frankot bír hazaküldeni. Sok munkásembert ismerek, akik közelebbi hozzátartozó hiányában az illető város bankjában gyümölcsötetik kis megtakarított pénzeszkéjüket. Az italozás és az alkohol élvezete némely helyen megállapítható, mégsem annyira azonban, hogy ez általánosításra vihető: a többség az idegen földön valami nemes megtartóztatás és mérséklés képét mutatja.

Az életszínvonal tehát tagadhatatlanul előnyös, előnyösebb, mint amit mi tudnánk nyújtani az itthoni keretek között. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy némely dologban ne volnának vágyaik, kívánásaik és panaszaik. A franciaországi magyarság életképének bemutatásánál nem mulaszthatjuk el, hogy egyik legégetőbb és legfontosabb problémájukra rá ne mutassunk: ez a magyar iskola kérdése. A helyzet ma az, hogy a hetvenezer főnyi magyar munkásságra csak egy magyar tanító jut, csak a párizsi magyarságnak van egyetlenegy tanítója, holott minden telepen elférne még egy-egy, akik az ottani magyar gyerekekkel foglalkoznának: különösen Grenoble, Lyon, Roubaix,

Tourcoing és Creutzwald-Falck területén lenne minél előbb szükség a magyar iskola megszervezésére. Azonkívül Párizs közvetlen környékén is fontos volna még egy tanítói állást megszervezni. Ezeket az iskolákat nemcsak azért kellene felállítani minél sürgősebben, mivel ezt maguk a kivándoroltak is évek óta kérik és sürgetik s a megszervezendő iskolákhoz már felajánlották anyagi támogatásukat is, hanem azért is, mivel ez eminens érdeke volna az anyaországnak is. A magyar iskolák és a magyar tanítók hiányában komolyan félni lehet attól, hogy ebben a fiatalságban már meggyengül és elhalványul az a láthatatlan kapocs, amely össze kell hogy kösse a távoli országot idegenben élő gyermekeivel, különösen tartani kell ettől azokon a vidékeken, ahová a párizsi központ már nem tud elérni, vagy ahol a magyarság száma nem nagy s a nagyobb, kompakt egység összefogása és összetartása hiányzik s így nincs elegendő erő a nemzetiségi öntudat erősítésére. A francia iskola asszimiláló ereje és hasonítóképessége eléggé ismert és tudott veszedelem. Sokféle meggondolandó szempont és érvelés vezet ezt a magyarságot, amikor gyermekei számára külön magyar iskoláért harcol, de köztük különösképpen arra kell rámutatnunk, hogy sok helyen a munkásszülők, mivel a francia népiskolai törvény nem kényszeríti őket annyi represszáúával gyermekeik iskoláztatására, nem is íratják be gyermekeiket a francia „école normale“-ba s ennek természetesen a fiatalság nevelése és művelődése vallja kárát.

El kell azonban ismerni azt, hogy a magyar munkásság számára felállítandó külön iskolák megszervezése a legtöbb helyen ezidőszerint elháríthatatlan akadályokba ütközik. Egyebeket nem említve, igen nagy és leküzdhetetlen nehézségnek látszik a munkaadók, a francia gyár-igazgatóságok erélyes tiltakozása és merev ellenzése a külön nemzetiségi iskola felállításával szemben. A gyárak vezetősége — akár a grenoblei, akár pedig a lyon-kömyéki kolóniákat vesszük — azzal érvel, hogy a nemzetiségi iskola felállítása olyan munkástelepen, ahol gyakran 10—15 különféle nemzet munkásai élnek, teljesen kivihetetlen, mert hacsak egyetlen nemzetiségnek, tehát például a magyarnak, megengednék, a többi nemzetiség is követelhetné ezt a precedens alapján. Így azután inkább a magyaroknak sem engedik meg a külön iskola felállítását. Ám ha a gyárak igazgatóságai hozzá is járulnának ennek a kívánságnak a megvalósításához, — mint legutóbb a lensi telepen történt — a francia kormány mindenképpen elutasítaná, különösen ott, ahol a telepnek van francia iskolája s ez a munkások gyermekei számára hozzáférhető helyen fekszik.

A munkások szerint azonban még a jelenlegi körülmények között is lehetne módot találni ennek a kívánságnak a teljesítésére. Példaként hivatkoznak arra, hogy a már említett körzetekben magyar miszszionárius hölgyek látogatják végig a magyarok munkáskolóniáit s pontosan meghatározott program alapján minden héten más és más telepen végzik a gyermekek tanítását és az adott viszonyok között nevelését. A magyar iskola kérdését tehát meg lehetne oldani úgy, hogy az egymáshoz közlelő telepeket bizonyos körzetekbe osztanák be, a körzetek élére egy-egy vándortanítót vagy tanítónőt állítanának, aki azután, ha kisebb-nagyobb nehézségek árán is, de el tudná látni a

magyar gyermekek kulturális gondozását s azonkívül még más szociális feladatra is vállalkozhatnék a munkásság körében.

A magyar iskolán kívül a munkáskolóniáknak nagy szükségük volna kölcsönkönyvtárakra, hazai újságokra, magyar folyóiratokra, meg kellene szervezni részükre a szociális gondozást, melyet a déli részeken egynéhány magyar misszionárius hölgy olyan páratlan buzgósággal és fáradhatatlansággal végez. Még rendszeresebbé kellene tenni a kontaktust a párizsi magyar központtal, amelynek agilis és buzgó főtitkára annyira szívén viseli ezeknek az elárvult magyaroknak az ügyét, havonta végiglátogatja őket s közbenjár érdekükben a francia hatóságoknál s a hazai fórumokon. Már eddig is alapítottak minden telepen egy kölcsönösen segélyező magyar egyesületet, melynek működése a betegek s a szülőanyák segélyezésére, a temetési költségek folyósítására, azonkívül pedig összejövetelek, mulatságok, bálók, előadások rendezésére terjed ki. Olyan helyen, ahol ezt az egyesületet agilis, törekvő és komoly munkás vezeti, az eredmények éppen nem lekicsinylendők. A segélyező egyesületek mintaképeként kell felemlíteni a párizsit, melyet létrehozója, egy derék magyar szabómester vezet már évek óta s szívós munkájával sikerült elérnie, hogy a tagokra valóságos áldás a segélyező egylet működése, a hasonló francia association-ok előtt pedig már nagy becsülés tárgya.

A MAGYAR MUNKÁSRÓL általánosságban igen kedvező és jó véleményt hallhat az ember egész Franciaországban. „Megbecsülik és szeretik a magyar munkást,— írja egyik levelében a párizsi magyar egyesület munkásgondozó osztályának vezetője — de annál rosszabb véleménnyel vannak róla ott, ahol az ú. n. „palesztinai székelyek¹ mutatkoznak be mint magyarok.¹ Ezek a zsidó fizikai munkások mindenütt nagyban ártanak a magyar munkás tekintélyének és becsülésének, mivel nem értenek a munkához, vagy ha értenek is, nem végeznek alapos és komoly munkát, elnagyolják a dolgukat s nem a szolid kereset, hanem a gyors meggazdagodás vágya vezeti őket. A francia minisztere du travaüban ma már jobban megkülönböztetik ezeket, mint Bukarestben vagy Kolozsvárott.“ A gyárak igazgatóságai különösen meg vannak elégedve a selyemgyári munkásokkal. Grenobleban jártamkor például, mikor a gyárvezetőségénél érdeklődtem a magyarok munkateljesítménye és megbízhatósága felől, egyértelműleg az volt a felelet, hogy csak a legjobb véleményt adhatják róluk: pontosak és megbízhatóak, a munkát jól bírják, kedvvel dolgoznak, még a legnehezebb poszton is \$ amióta a gyár háromezer munkása között magyarok vannak, a termelési statisztika száz- és százötvenpercentes többtermelést tud felmutatni. A magyar munkás teherbíróképessége is a legszebb dicséretet kapta: olyan poszton, ahol azelőtt két emberrel lehetett csak ellátni a munkát, a magyar ember egyedül, egymagában is elegendő.

Munkásaink egyetemes megbecsülésénél nagyon súlyosan esik

¹ A franciaországi magyar munkások körében így nevezték el a magyarként szereplő izraelita fizikai munkásokat főként Románia területéről.

azonban latba az, hogy a magyarság egy bizonyos része mindjobban beleleegyedik a kommunista mozgalmakba. A munkaadók nagyon is számontartják ezt s a könnyen általánosító francia közvélemény hamar kész azzal az ítélettel, hogy a magyar munkásságot lehet legkönnyebben megnyerni a szovjet agitációjának. Ma, amikor a francia munkások közül is nagyon sok áll kereset nélkül, ezt a jelenséget is sietnek kihasználni az idegenhonosok elleni hangulatkeltésre s rámutatnak arra, hogy a tüntetések s a sztrájkok alkalmával mindig az idegenek viszik a főszerepet s az előállítottak is az ő soraikból kerülnek ki leginkább. Mint a többi nemzetiségeknek, úgy a magyaroknak is van jól megszervezett s pénzzel bőségesen ellátott kommunista párt-szervezetük: agitátoraik állandóan járnak a magyarlakta telepeket, hogy sztrájkra és lázongásra bírják az embereket. Folyóiratuk a „Szikrai garmadával fut szét a telepekre. A háborítatlanul folyó agitáció ellenére son sikerül azonban forradalmasítani annyira, ahogyan azt a párt szeretné. A magyarság egyharmadánál többet még nem bírtak átcsábítani táborukba. A kommunizmussal legjobban átütött magyar kolóniák Párizson kívül Roubaixban, Tourcoingben s az északi bányavidéken vannak. A déli, illetve délkeleti részeken annál kevesebb hívük van. A grenoblei s az isieuxi gyárakban dolgozó sárváriakon nem fog sem a „szép szó“, sem az erőszak. Az agitátorok hiába járnak végig őket, hiába folyik a legkörmönfontabb propaganda; az aknamunkának nincsen foganatja. Az isieux-i magyarokat például, alighogy megérkeztek új hazájukba, azonnal elárasztották a pénzzel, rőpirattal, bőven ellátott agitátorok s azzal lázították a munkásokat, hogy a franciák tulajdonképpen éhbérért dolgoztatják őket s alkalmaztatásukkal a bennszülött munkások munkadíját akarják letörni. Néhány jóérezsű magyar a gyár vezetőségénél felszólalt ellenük, de az igazgatóság tehetetlen volt velük szemben. Az egyik kommunistát ugyan, mikor éppen a gyárban a magyarokat igyekezett meggyőzni, a rendőrség letartóztatta, de már másnap szabadon engedte s csak hetek múlva tiltotta ki Isieuxből. Így sikerült elérniök, hogy a magyarok körében már három ízben mozgalom indult az igazgatóság ellen: teljesen jogosulatlan túlórákötvetelésekkel állottak elő ugyanakkor, amikor a hasonló díjazású francia munkások nem elégedetlenkednek. Ha munkásaink e kis részében nem lesz elég tisztánlátás és erő, hogy visszatartsák a szovjetpropaganda elégedetlenséget szító törekvéseit, félő, hogy ez visszahatással lesz a többi magyar munkás sorsára is.

CSISZÁR BÉLA